

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
(НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ)**

*Л.А. Нападівська, канд. екон. наук,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ*

У статті наведено результати дослідження європейського досвіду корпоративної соціальної відповідальності бізнесу та екологічного менеджменту та обґрунтовано пропозиції щодо використання даного досвіду на вітчизняних підприємствах для досягнення ними довгострокового ринкового успіху.

***Ключові слова:** корпоративна соціальна відповідальність, екологічний менеджмент, права людини, трудові відносини, навколишнє середовище.*

ВСТУП

Для подальшого розвитку значного потенціалу України необхідне впровадження суттєвих змін та ліквідація великої кількості проблем, яка передує цьому процесу. Жодне підприємство не може досягти своїх цілей і бути успішним без ефективного управління. Динамічність внутрішнього та зовнішнього середовища вимагає внесення коректив у методи та прийоми діяльності. Так, на практиці основна увага підприємців зосереджується в основному на необхідності розвитку мистецтва примушувати інших виконувати роботу, маніпулювати підлеглими задля досягнення цілей. А це призводить до випуску нерідко неякісної продукції, а інколи навіть шкідливої для людини і оточуючого середовища. Підприємництво вважається соціально відповідальним, якщо воно, не порушуючи законів і норм державного регулювання, збільшує прибуток, тобто досягає запланованих економічних цілей. Однак підприємець на доповнення до економічної відповідальності повинен враховувати людські й соціальні аспекти впливу свого бізнесу на працівників, партнерів, споживачів, і також робити позитивний внесок у рішення суспільних проблем суспільства в цілому. Отже, в сучасних умовах особливого значення набуває концепція соціальної відповідальності бізнесу, в рамках якої відбувається процес створення цінностей для самого підприємства, споживачів, держави, бізнес-партнерів і суспільства в цілому, є одним із джерел забезпечення стійкості підприємства. Поряд із цим неможливо не звернути увагу на екологічну ситуацію в Україні, яка вже давно характеризується як кризова. Відхід від традиційно «ресурсної і споживацької» стратегії розвитку потребує змін поведінки суспільства, розроблення нових концепцій державного управління й підприємницької діяльності. Останніми десятиліттями з'явилися нові наукові напрями, які генерують у собі як класичні вчення, так і новітні уявлення про людину, суспільство і природу та їх співіснування. Одним із таких напрямів є екологічний менеджмент, який на сьогодні вже є своєрідною ідеологією управління виробничою діяльністю, оскільки пропонує дієвий інструментарій для розв'язання поточних та попередження виникнення нових еколого-економічних проблем виробництва. Таким чином, практичний інтерес та необхідність більш інтенсивного впровадження соціальної відповідальності бізнесу та екологічного менеджменту обумовили актуальність цієї статті.

Питанням соціальної відповідальності бізнесу присвячені дослідження таких учених, як О. Д. Василюк, В. М. Геєця, М. І. Долішного, В. Л. Осецького, А. А. Чухна, С. І. Юрія та інших. Дослідженню ж окремих теоретичних проблем екологічного менеджменту присвячені

розробки О. Балацького, Т. Галушкіної, В. Паламарчука, Н. Пахомової, К. Ріхтера, А. Садекова, Г. Черевка, М. Яцківа, І. Яремчука. Проте, незважаючи на значні досягнення у вирішенні теоретико-методологічних питань соціальної відповідальності бізнесу та екологічного менеджменту, ціла низка питань, пов'язаних безпосередньо із вивченням європейського досвіду та безпосереднім впровадженням на вітчизняних підприємствах, залишаються недостатньо дослідженими і тому потребують додаткового вивчення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження європейського досвіду соціальної відповідальності бізнесу та екологічного менеджменту та обґрунтування пропозицій щодо запровадження даного досвіду на вітчизняних підприємствах в умовах динамічності внутрішнього та зовнішнього середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ

Усі існуючі нині підходи до розуміння сутності соціальної відповідальності бізнесу ґрунтуються на двох протилежних точках зору. Або розглядає бізнес лише як засіб отримання прибутку шляхом добросовісної реалізації операційної функції, або розширення кола обов'язків бізнесу з обов'язками етичного характеру. Тенденції сучасного розвитку суспільства змусили розширити погляди на відповідальність бізнесу, і, окрім соціальної сфери, науковці почали акцентувати увагу на економічних та екологічних наслідках діяльності підприємств.

Так, вітчизняний вчений Д. Баюра трактує корпоративну соціальну відповідальність через призму відповідальності перед стейкхолдерами (персоналом, акціонерами, конкурентами та іншими зацікавленими особами) [1]. Зокрема, Ф.Котлер розглядає корпоративну соціальну відповідальність як вільний вибір суб'єкта господарювання на користь зобов'язання підвищувати добробут через відповідні підходи до ведення бізнесу [2]. І дійсно, багато підприємств сьогодні усвідомлюють, що конкурентна перевага може з'явитися лише там, де соціальні і екологічні аспекти від самого початку втілені в бізнес-стратегію. Отже, соціальна відповідальність бізнесу - доброяктивна ділова практика соціального розвитку персоналу підприємства, охорона здоров'я працівників та забезпечення безпечних умов праці, охорона довкілля та використання ресурсозберігаючих технологій, соціальна підтримка територій та громад.

Ідея соціально та екологічно відповідального бізнесу лежить в основі Глобального пакту ООН, спрямованого на заохочення суб'єктів бізнесу до поліпшення своєї корпоративної соціальної та екологічної поведінки згідно з десятьма принципами, які відображають певні стандарти: праці, прав людини, охорони довкілля, боротьби з корупцією, що наведено в табл. 1.

Соціально відповідальна ділова практика в Україні походить від багатьох різних факторів. Якщо візьмемо трудове законодавство, то тут мають місце численні порушення існуючих норм та вимог. Для України характерні порушення з боку роботодавців міжнародних прав людини та трудових стандартів, низький рівень заробітної плати, невинуватна економія на інвестиціях в охорону праці та здоров'я працівників, високий рівень безробіття, незахищений ринок праці, низька зайнятість жінок на ринку праці. Проте у багатьох країнах Європи законодавчо закріплено обов'язкове медичне страхування та охорона здоров'я працівників, пенсійне регулювання та ряд інших соціально значущих питань. Так, наприклад, у Франції існує закон, який зобов'язує компанії звітувати про виконання програм соціальної відповідальності та охорону навколишнього середовища. При цьому контроль за дотриманням

соціального та екологічного законодавства здійснюється трудовими інспекціями, рівно як і профспілками. У Німеччині в обмін на пожертвування видається спеціальний сертифікат, що дозволяє зменшити базу оподаткування у розмірі пожертвованої суми. Більш того, найбільш престижні меценати перебувають на верхівці громадського визнання і є постійними гостями на урочистих прийомах різного роду, включаючи й ті, що проводяться у резиденціях керівництва держави. Сьогодні ключовим завданням українських підприємств має стати додержання чинних законів про працю та охорону довкілля.

Таблиця 1- Принципи Глобального договору

Права людини	Трудові відносини	Навколишнє середовище	Боротьба з корупцією
1. Ділові кола повинні поважати та дотримуватися підходу щодо захисту міжнародно-визнаних прав людини. 2. Ділові кола не повинні брати участь у порушенні прав людини	3. Ділові кола повинні підтримувати принцип свободи асоціацій та визнавати право на колективний договір. 4. Ділові кола мають підтримувати ліквідацію усіх форм примусової та обов'язкової праці. 5. Ділові кола повинні сприяти ліквідації дитячої праці. 6. Ділові кола мають підтримувати ліквідацію дискримінації при прийомі на роботу та в професійній діяльності	7. Ділові кола повинні підтримувати обережний підхід до екологічних завдань. 8. Ділові кола мають реалізовувати ініціативи щодо підтримки посилення екологічної відповідальності. 9. Ділові кола повинні сприяти розвитку та поширенню екологічно безпечних технологій	10. Ділові кола мають боротися проти усіх видів корупції, включаючи здирництво і хабарництво

Дотримання вищенаведених принципів соціальної відповідальності дозволяє підприємствам зайняти лідируючі позиції у своїй галузі.

Розглянемо термін “екологічний менеджмент”. Так, відповідно до Держстандарту ISO 14001-97 “екологічний менеджмент система управління навколишнім середовищем (*система екологічного менеджменту*) частина загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методика, процеси і ресурси для розроблення, здійснення й аналізу та актуалізації екологічної політики конкретної організації [3].

На думку Макарова Н. С., Гармідера Л. Д., Михальчука Л. В. [4], “екологічний менеджмент - це управління екологічними характеристиками конкретних суб'єктів екологічно небезпечної діяльності, джерел екологічної небезпеки або окремих природних комплексів”. Відмітимо, що екологічний менеджмент на відміну від екологічного управління є добровільною ініціативною та результативною діяльністю економічних суб'єктів, спрямованою на реалізацію їх власних екологічних цілей, проектів і програм, розроблених на основі принципів екоефективності та екосправедливості. Метою екологічного менеджменту є пошук забезпечення найбільш конкурентоспроможних рішень у сфері керування природоохоронною діяльністю.

До позитивних ефектів втілення системи екологічного менеджменту на підприємстві можна віднести: збільшення прибутку й стабільності виробництва за рахунок раціонального використання сировини та ресурсів; зниження захворювання населення, підвищення ефективності праці, зниження виплат за негативний вплив на навколишнє природне середовище; зниження вірогідності аварійних ситуацій, формування ринку екологічних товарів та послуг тощо. Потенційні вигоди для підприємства (організації): покращення іміджу на внутрішньому й зовнішньому ринку, зростання конкурентоспроможності, систематизація природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності, зниження ризиків і затрат, покращення відносин з органами влади та державного контролю, посилення мотивації персоналу, збільшення доступу до банківських кредитів та системи страхування.

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку людства треба мати досвідчених спеціалістів у галузях економіки й екології, які б створювали передумови для формування у населення елементів сучасного світогляду і розуміння важливості та необхідності ощадливого поведіння себе в навколишньому природному середовищі. Сучасний фахівець має не тільки знати й розуміти глобалізацію економічно-екологічних проблем, а й уміти практичними діями по можливості зменшувати екологічну безпеку, приймати раціональні рішення. Сьогодні назріла необхідність здійснення навчання екоменеджменту з метою підвищення почуття відповідальності кожної людини за збереження та раціональне використання навколишнього природного середовища, маючи на увазі не тільки інтереси нинішнього, але й майбутніх поколінь людей. Обов'язковою умовою функціонування системи екологічного менеджменту є постійне вдосконалення процесів екологічно орієнтованого розвитку підприємства.

Серед фундаментальних прав, задекларованих в Основному законі України і конституціях Європейської співдружності, є право на безпечне життя. Безпека людини і навколишнього природного середовища, захищеність від впливу шкідливих, техногенних, природних, екологічних і соціальних чинників є незмінною умовою сталого розвитку [5]. Такий розвиток і гарантування його принципів може забезпечити лише суспільство, яке побудоване на засадах демократії, верховенства права та добробуту людей. Задекларувавши свої устремління на інтеграцію в Європейське співтовариство, Україна нерішучими і не завжди певними кроками вже більше десятиліття долає цей шлях, так і не сформувавши єдиного бачення щодо мети, ролі і свого місця в цьому союзі. Хоч туди, як вважають деякі прагматики, й не обов'язково йти, Європа сюди прийде сама, якщо ми будемо не лише декларувати, а й послідовно утверджувати європейські цінності у себе в Україні. Про це свідчить постійне зростання уваги до нашої країни з боку інституцій ЄС. У своєму відеозверненні до українських громадян з нагоди Дня Європи Віце-президент Європейської комісії із зовнішніх справ та політики безпеки Кетрін Ештон, зокрема, сказала: «Україна як європейська держава зробила свій історичний вибір, розпочавши процес глибокої інтеграції до Європейського Союзу, ця інтеграція змінить життя всіх українців на краще». Перекоувати когось, що це правда, напевно, не потрібно – прикладів більше, ніж потрібно, серед наших найближчих сусідів. Зараз потрібно наполегливо працювати над проблемами безпеки життєдіяльності суспільства зокрема. Як свідчить статистика, масштаби смертності від випадків невиробничого характеру в Україні втричі вищі ніж у країнах Євросоюзу, інших розвинених країнах, у 70 разів більше, ніж на виробництві, майже у 200 разів перевищують кількість загиблих у надзвичайних ситуаціях природного та техногенного характеру, що

становить значну загрозу для національної безпеки в соціальній та економічній сферах [5].

Відомо, що у Євросоюзі при вирішенні будь-яких економічних питань провідну роль відіграють такі три держави, як Німеччина, Великобританія та Франція [6]. У всіх цих країнах ВНД вищий, ніж середній по Єврозоні. Як наслідок, тривалість життя в Україні становить 68 років, у Росії – 66 років. Проте в інших країнах, що мають загальні кордони з Україною, тривалість життя людей вища. Так, у Польщі – 75 років, Словаччині – 74, Угорщині – 73, Румунії – 72 і лише в Молдові та Білорусії 69 років. У Німеччині та Великобританії тривалість життя становить 79 років, а у Франції навіть 81 рік. У світі майже 10 млн дітей помирають, не досягнувши 5 років. Смертність дітей віком до 5 років на 1 тис. осіб в Україні найвища і становить 24, тоді як у Швеції – 3, Німеччині і Франції – 4, у Великобританії – 6, що в 4-8 разів менше, ніж в Україні. При цьому переважна більшість дітей, що померли до 5 років, вижила б за умов поєднання таких факторів, як дбайливий догляд і якісне харчування, надійне довілля і медичне обслуговування.

Сьогодні 10 розвинених країн – найбільших експортерів - забезпечили понад 2/3 усього обсягу товарів з країн, що розвиваються. Такі розвинені країни, як США, імпортують найбільшу кількість товарів, а друге і третє місце посідають Німеччина та Китай відповідно [6]. Усі наведені показники свідчать, що Україні слід якнайшвидше вивчати передовий досвід розвинених країн, насамперед таку країну, як Німеччина.

Зазначимо, що уряд Німеччини забезпечує фінансову підтримку малим та середнім підприємствам для розвитку політики, спрямованої на підтримку навколишнього середовища (наприклад, консультаційні послуги з питань збереження енергії, навчання, ознайомлення зі схемами управління навколишнім середовищем, інвестування у відновлювані енергії).

Цікавим у Німеччині є передовий досвід в ЄС як менеджмент екологічного управління, де органи державного екологічного управління не можуть одноосібно вирішувати всі питання екологічної політики держави. Якщо у Франції, Великобританії та Нідерландах цей процес обмежується обговоренням і досягненням консенсусу на рівні вузького кола експертів, то у Німеччині та у Європейському Союзі (ЄС) є більш відкритим та прозорим. Доступ громадськості до екологічної інформації має високий рівень в Німеччині, Швеції, США та Нідерландах. Низький рівень доступу до будь-якої урядової інформації спостерігається у Великобританії та Франції, проте під впливом прийнятих директив ЄС рівень доступу до інформації зростає. Тому ознайомлення та вивчення дивовижного економічного зростання підприємств Німеччини є досить важливим питанням, особливо для України.

Розглянемо успішний досвід у сфері корпоративної соціальної відповідальності бізнесу та екоменеджменту малого підприємства "Markisches Landbrot GmbH" (Лендброт), м. Берлін [7]. Дане підприємство починало свій шлях з 6 співробітників у 1981 р. та позиціонувало себе як екопідприємство. У 1995 року підприємство сертифіковане за екологічними стандартами якості й успішно працює, забезпечуючи у цьому напрямі свою конкурентну перевагу та стабільну рентабельність у 4%. Виробнича потужність становить 2,16 млн буханців хліба, за добу - 6 тис. одиниць. Загальний оборот підприємства становить 4,5 млн євро. Останні 2 роки (2011 р.) на підприємстві працюють 39 працівників, безпосередньо у виробництві зайнято 20 осіб. Співробітник підприємства повинен чітко знати технологію виробництва. Категорії персоналу: учень - підмайстер - майстер. Усього на підприємстві працюють 5 майстрів - це пекарі з Гани, Турції, Боснії та західного Берліну. Щоб стати майстром необхідно створити

«хлібний» шедевр. Щороку у жовтні місяці переглядається асортимент хліба, якого, до речі випікається 35 сортів та знімають з виробництва ті види продукції, які мають найнижчий рейтинг реалізації у місяцях продажу, що, у свою чергу, забезпечує гнучке реагування на запити споживачів. Висока якість хліба, що випускає Лендброт, дозволяє встановити роздрібну ціну 3 євро за 1 кг.

Що стосується екологічного менеджменту, то підприємство отримало перше місце у всьому Європейському Союзі. При цьому кожні 3 роки підприємство проходить аудит для підтвердження сертифікату. Головні акценти на етапах сертифікації - утилізація відходів та відповідність сировини екологічним нормам, впровадження упаковки, яка має характеристики здатності до само чи біоутилізації. Накопичені відходи на підприємстві кожні два тижні відправляються до фермерських господарств для худоби. Відповідальність підприємства по відношенню до суспільства проявляється також у благодійних заходах - щодня виділяється хліб для жебраків. Основним постачальником у забезпеченні екологічної сировини і партнером у налагодженні зв'язків для підприємства є Асоціація «Деметра», до якої входять 50 країн-учасниць. За високу якість продукції Асоціація нагородила підприємство Лендброт грамотою «Золотий лейбл».

Підприємство «Markisches Landbrot GmbH» використовує 100 відсотків сертифікованої органічної сировини на 100 відсотків екологічно чистих продуктів. Працює відповідно до принципів корпоративних цілей, системи екологічного менеджменту. Лідер ринку в умовах робочого місця і заробітної плати порівняно з іншими екологічно керованими пекарнями вище середнього.

Підприємство «Markisches Landbrot GmbH» просуває органічне сільське господарство та підтримує інноваційні проекти з поліпшення клімату, природи й охорони навколишнього середовища. Підприємство сертифіковано за екологічними стандартами якості «EMAS». Еко-менеджмент і аудит (EMAS) - це співтовариство в системі добровільного екологічного менеджменту та екологічного аудиту Європейського Союзу. Воно було розроблене в 1993 році Європейським співтовариством як інструмент для компаній, які хочуть покращити їх екологічні характеристики. Вірні девізу: "Існує завжди початок в кращій бік. Наша мета полягає в балансі комерційного успіху з охороною навколишнього середовища і соціальної відповідальності"[7].

Отже, корпоративна соціальна відповідальність та екологічний менеджмент - це основний підхід до управління на підприємстві, що гарантує максимальну якість і припускає, що більш висока якість задовольнить клієнта і додану вартість для співробітників і для суспільства, гарантуючи довгостроковий успіх у бізнесі.

Таким чином, аналізуючи підприємство «Markisches Landbrot GmbH» (Лендброт) за принципами Глобального договору, необхідно визначити таке: найбільшого успіху на підприємстві досягнуто завдяки встановленню поважних трудових відносин, ліквідації всіх форм примусової та обов'язкової праці; велике значення приділяється навколишньому середовищу за рахунок посилення екологічної відповідальності керівника підприємства, при цьому досить важливим у цьому напрямі є використання безпечних екотехнологій, пов'язаних як з випіканням хліба та хлібобулочних виробів, так і з санітарною обробкою приміщень, що не припускає використання хімічних мийних засобів; крім того, для усунення відтворення вибухонебезпечної суміші у цехах відбувається належне провітрювання приміщень; керівництво підприємства з повагою ставиться до співробітників, не допускає порушень прав людини. Усі вищезазначені принципи соціальної відповідальності, якими керується підприємство «Markisches Landbrot

GmbH” (Лендброт), дозволили йому зайняти лідируючі позиції у своїй галузі у сфері малого бізнесу. Отримані Європейські гранти - це підтвердження як стосовно сертифікації продукції, так і ділової репутації підприємства.

Не менш цікавий успішний досвід щодо корпоративної соціальної відповідальності та екоменеджменту великого підприємства Німеччини “BOMBARDIER Inc. (Бомбардье)” [8]. Компанія “BOMBARDIER Inc.” - один із провідних виробників у світі, який пропонує інноваційні транспортні рішення, пасажирські літаки і літаки бізнес-класу, техніку для залізничного транспорту, а також системи і послуги, пов’язані з ним. Щодня по всьому світу, “Bombardier Inc.” виробляє сучасні літаки і потяги, які допомагають людям і товарам дістатися туди, куди вони повинні потрапити. “І щодня ми старанно працюємо, щоб заробити наше світове лідерство в аерокосмічних і залізничних перевезеннях” [8]. “Bombardier Inc.” є глобальною транспортною компанією із 69 виробничими та інжиніринговими підприємствами, а також із понад 20 сервісними центрами у 25 країнах. У експлуатації перебувають понад 100 000 транспортних засобів. Штаб-квартира транснаціонального концерну “Bombardier Inc.” розташована в Канаді, і його акції (BBD) котируються на фондовій біржі в Торонто. У фінансовому році, що завершився 31 січня 2011 року, опубліковані доходи в 17,7 млрд доларів США. За 2011 фінансовий рік 94% доходів були отримані за межами Канади, з Європою разом 48%. Компанія включає дві сфери бізнесу: авіаційно-космічну і залізничні перевезення. Продукція компанії Bombardier: залізничний рухомий склад; тягове устаткування і техніка автоматичного управління; візки (залізничного рухомого складу); сервіс; транспортні системи; системи автоматичного управління залізничним транспортом; системи безпеки залізничного транспорту.

Місія компанії “Bombardier Inc” - бути провідним виробником у світі літаків і потягів. Основними цінностями є: чесність, прагнення до досконалості, орієнтація на клієнта, фокус на акціонерів. Bombardier завжди вірив у важливість застосування доброї практики корпоративного управління з метою забезпечення належного управління його бізнесу, оскільки створює стійку прибутковість і, отже, підвищує акціонерну вартість. П’єр Бодуан - президент і головний виконавчий директор: “У Bombardier ми продовжуємо поглиблювати наше прагнення рухатися вперед відповідально. Ми почали минулого року надавати інформацію про нашу корпоративну соціальну відповідальність виключно в Інтернеті” [8]. Ми прагнемо постійно захищати наших працівників від професійних захворювань і нещасних випадків на виробництві, а також сприяти їх здоров’ю. Наші постійні завдання: покращувати екологічні показники нашої діяльності і продукції, зберігаючи при цьому свою конкурентоспроможність. На підтримку цих принципів ми на себе узяли такі зобов’язання і вимагаємо від усіх працівників на усіх рівнях діяти відповідним чином: по-перше, вжити відповідних заходів для зміцнення здоров’я працівників і запобігання усім нещасним випадкам і хворобам; по-друге, вжити необхідних заходів з метою запобігання забрудненню довкілля і пом’якшення наслідків зміни клімату, збереження і раціонального використання природних ресурсів і енергії; по-третє, систематично оцінювати наше здоров’я, безпеку і екологічні показники за рахунок аудиту і представляти доповідь про наші досягнення для усіх зацікавлених осіб.

Отже, підприємство демонструє передовий досвід у багатьох сферах діяльності і у взаємозв’язках з клієнтами, постачальниками, акціонерами, партнерами. Відмітною характеристикою цього підприємства є те, що воно постійно прагне захищати своїх співробітників від професійних захворювань, нещасних випадків на

виробництві, сприяє їх здоров'ю. При цьому підприємство реалізує свої зобов'язання із зміцнення здоров'я, безпеки і екологічної обізнаності персоналу, а також забезпечує навчання, що адаптується до потреб бізнесу.

Усі ці досягнення також пов'язані з тим, що Уряд Німеччини забезпечує фінансову підтримку підприємствам для розвитку політики, спрямованої на підтримку навколишнього середовища (наприклад, консультаційні послуги з питань збереження енергії, навчання, ознайомлення зі схемами управління навколишнім середовищем, інвестування у відновлювані енергії). Федеральний уряд впроваджує більше ніж 50 індивідуальних проектів у сфері екології та добросовісної торгівлі.

Біобум у Німеччині набирає обертів: кількість зайнятих в екосфері виробників, імпортерів та торговців постійно збільшується. Сьогодні в Німеччині 26,82 тисячі підприємств. Відсоток сільськогосподарських біоплощ становить близько 5%. Німеччина – найвизначніший ринок біопродукції в Європі: в кожному супермаркеті запропонована велика кількість екологічно чистої продукції, що відповідає усім чітким вимогам.

У статті «Екологічна їжа» запропоновано інтерв'ю з федеральним міністром Ільзе Айгнер, в якому обговорювалися роль сільського господарства в Німеччині, бум екологічних продуктів, зелена генна технологія та вплив фінансової кризи на проблему голоду у світі. На питання: яке місце займає сільське господарство в Німеччині? Міністр відповіла: «Дуже важливе! В аграрній економіці, тобто в сільському господарстві, у сфері складування працює близько 4 мільйонів людей. Звідси високий відсоток високоякісних продуктів Німеччини. Більш того, наші продукти споживання – важлива стаття експорту». Як правило, питання якості відіграє важливу роль, тому у статті було задано питання про забезпечення безпеки продуктів. З інтерв'ю ми дізнаємося, що європейське та національне право, що регламентує продаж продуктів споживання, висувають високі вимоги до виробництва, обробки та транспортування. Відповідальність за виконання вимог несуть самі виробники. У Німеччині Федеральне відомство із захисту прав споживача та безпеки продуктів координує програми контролю в усіх федеральних землях. Федеральний інститут оцінки ризику проводить належну експертизу певних продуктів з точки зору впливу на здоров'я. Відомо, що сьогодні дуже гостро стоїть проблема генетично модифікованих продуктів. Ось яку відповідь отримав журнал на питання про «зелену генну технологію», заборону посіву генетично модифікованих сортів кукурудзи та відношення до відсутності аналогів цьому закону в інших країнах ЄС: «Мова не йде про якесь принципове рішення за чи проти «зеленої генної технології». Вчені показали, що оброблення сорту кукурудзи MON810 несе у собі небезпеку для навколишнього середовища. Тому я була змушена накласти заборону. Це рішення цілком узгоджується з рішенням таких країн ЄС, як Франція, Австрія, Греція, Угорщина, Люксембург, які також заборонили посів цього сорту».

Важливу роль відіграє і підтримка фермерських господарств у країнах, що розвиваються, та підтримка індивідуальних проектів. Щоб зменшити негативні наслідки розлучень для дітей, Федеральний Уряд запропонував концепцію спільного опікунства. Спільна відповідальність батьків перед дитиною, також після їхнього розлучення, повинна підтримуватися заходами громадської допомоги. Прикладом забезпечення соціальної безпеки може слугувати запобігання кримінальним злочинам у Німеччині. Координація попередження скоєння злочинів проходить на чотирьох рівнях: на національному рівні – Державна Рада з питань запобігання кримінальним злочинам у Німеччині; на рівні міністерств –

що запобігає злочинності; на рівні місцевих державних адміністрацій; на місцевому рівні. Основна задача на всіх рівнях полягає у координаційному приготуванні та здійсненні запобіжних мір, заохоченні до цих процесів принципу партнерства.

Ринкове господарство Німеччини називається соціальним, тому що держава створює умови для усіх громадян, присікає прояв несправедливості і захищає усіх обділених і беззахисних: безробітних, хворих, людей похилого віку і дітей. Соціальна справедливість і солідарність - неодмінні передумови суспільного консенсусу. Західні дослідники дійшли висновку, що гармонійна комбінація із стимулювання праці і соціальних гарантій є однією з найоптимальніших моделей, коли-небудь відомих в історії економічних теорій. Ця модель рівною мірою забезпечує як економічний добробут, так і соціальні гарантії [9]. Звісно, дізнатися про провідний досвід країн Євросоюзу і Німеччини зокрема це корисно та важливо, проте просто знати не достатньо. Треба ще і вміти використовувати знання. Тому запровадження наведених європейських систем та стандартів безпеки життєдіяльності в Україні – це подолання економічної і екологічної кризи. І сьогодні ми вже робимо перші кроки для приєднання до європейських програм стосовно цього важливого питання. Як показує європейська практика, ведення бізнесу на основі концепції соціальної відповідальності та екоменеджменту дозволить підприємствам: збільшити прибутковість і прискорити темпи зростання, розвинути та відкрити нові напрями бізнесу, підвищити якість продукції, лояльність споживачів, оптимізувати витрати (наприклад, за рахунок зниження енергоємності виробництва), підвищити конкурентоспроможність підприємства.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень дійшли висновку, що застосування економічної та соціальної відповідальності бізнесу на німецьких підприємствах реалізується на високому рівні, оскільки відповідальність за якість продукції несуть самі виробники. Федеральне відомство із захисту прав споживача та безпеки продуктів координує програми контролю в усіх федеральних землях, а Федеральний інститут оцінки ризику проводить незалежну експертизу певних продуктів з точки зору впливу на здоров'я. Найвищий доступ громадськості до екологічної інформації в ЄС мають Німеччина, Швеція, США та Нідерланди. Для підтвердження сертифіката на кожному підприємстві Німеччини через кожні три роки проводиться аудит. Висока якість продукції та найбільші успіхи підприємств Лендброт та Бомбардье в Німеччині досягли завдяки застосуванню принципів екоменеджменту та соціально-відповідального ставлення підприємств до свого продукту, до споживачів, працівників, партнерів; активної соціальної позиції, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем. Запровадження європейських стандартів в Україні дозволить суттєво змінити життя всіх українців на краще.

SUMMARY

Article presents results of research of European experience of corporate social responsibility of business and ecological management and suggestions in relation to the use of this experience at domestic enterprises for an achievement by them long-term market success.

Key words: *corporate social responsibility, ecological management, human rights, labour relations, environment.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баюра Д. Система корпоративного управління в Україні: стан та перспективи розвитку : [моногр.] / Д. Баюра. - К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. - 288с.
2. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства. - К.: Стандарт, 2005. - 189 с.
3. ДСТУ ISO 14001-97 Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування. - К.: Держстандарт, 1997. - 227 с.
4. Макарова Н. С. Економіка природокористування: [навч. посібник] / Н. С. Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук. - К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 332 с.
5. Дой Ю. Утверджуємо Європейські цінності в себе в Україні // Надзвичайні ситуації. - 2010. - № 5. - С. 1.
6. Глобальні проблеми світу. Атлас. Видання світового банку. Друге видання. - ДНВП «Картографія», 2009. - 144 с. (переклад українською)
7. Корпоративна соціальна відповідальність та екоменеджмент компанії "MÜRKISCHES LANDBROT" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.landbrot.de/>
8. Інтернет-сторінка компанії «Bombardier Inc.», присвячена корпоративній відповідальності бізнесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bombardier.com/>
9. Інтернет-портал для управлінців [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.management.com.ua/>
10. Как повысит эффективность КСО-программ: роль HR руководства для социально ответственных компаний. - К.: Фарбований лис, 2011. - 39 с.
11. Соприкіна М. А. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: [посібник] / М. А. Соприкіна, М. А. Саєнсус, А. Г. Зінченко, О. М. Ляшенко, Г. А. Місько (за науковою редакцією д.е.н., проф., засл. діяч науки і техніки України О. С. Редькіна). - К.: Фарбований лис, 2011. - 480 с.
12. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://brc.undp.org.ua>
13. Інтернет-сторінка ЄС, присвячена регулюванню СВБ на рівні ЄС та в державах-членах ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-dial/csr/csr_library.html

Надійшла до редакції 26 січня 2012 р,